

Grosz József (műfordító)
levele Bán Országhoz

November 25, 1968.

Kedves Oszkar:

Napokig gondolkoztam, hogyan válaszoljak meg kimerítő leveledet és elhatároztam, hogy azokat részletekben fogom megtenni, mert igen szeretném ha megertened, hogy minő gondolkodás keletkezett engem arra, hogy fordításaimat a jelenlegi formában készítsem el. Ne erts felre--na ezt én jobban és könnyebben tudnám megcsinálni, de annak idején, amikor az első fordításaimat csináltam meg annyit sem tudtam angolul, hogy megtudtam volna érteni milyen rettenetes rosszul kezeltem a nyelvet. Röviden: annyit tudtam csak angolul, mint amennyit a legkegyetlenebb magyar kritikáim tudnak ma.

Szeretnék valamit zajos multamból megpróbítani. En egy földműves családból származom, úgy apai, mint anyai nagyapam földbirtokos volt és az a farm, ahol az apam született sok sok generáción keresztül a családunk birtoka volt Hitler napjai előtt. Most nem tudom mi lett belőle. Az apamnak volt egy 500 holdas birtoka Ermszentszenten, az Ady falujában és itten ismerkedtem meg Adyval, a családjával--de a verseit nem értettem meg annak idején. Az Ady és az én anyám igen jó barátok voltak, amíg éltek. En igen sok újat tudtam Hatvanyynak mondani a családról, soét Ady arzeseiről és gondolkodásáról is, amit (érdekes!) Hatvany mindig értett, de nem tudott bizonyítani. En farmer akartam lenni, az apam azt akarta, hogy tanuljak könyvelést és Bécsbe küldött az érettségim után. Azt hiszem, hogy egy jó könyvelő voltam, de én farmolni akartam és apam halála után én Ausztriában farmoltam egy kis paraszt birtokon. En egy jó farmer lettem; egy kis paraszt farmból szépen el tudtam tartani a családomat és amikor Hitler megkért, hogy get out of Austria, Amerikától egy "prefer visum"ot kaptam. Egy eltudtam kerülni a veszt, amit akkor (1938ban) senkisésem tudott elképzelni.

Itt Amerikában ki ad egy ismeretlen, angolul nem tudó zsidó menekültnek egy jó farmot? Senkisésem! Szerencsém volt! Megismerkedtem egy itteni születésű üzletemberrel, akinek az anyja német volt s aki rengeteget vesztett egy dairy farmon. Ő megértett engem németül, de csak angolul tudott válaszolni írásban, amit én lefordítottam angolra. En megmondtam neki őszintén mindent (meg akkor európai gondolkodásom volt.) Neki szüksege volt valakira, aki farmolni tud, nekem szüksegem volt egy fedélre a családom feje fele. Negy dollarom volt akkor. Harom év alatt szereztem a tulajdonosnak 30,000 és őnemagának megtakarítottam 5000 dollart, ami annak idején egy vagyon volt. Azóta őnálló voltam és mindig jól kerestem.

Hatvan éves voltam, amikor meg hatvan tehenet fejtem (egyedül) de akkor vissza vonultam, mert kisebbik fiam az egyetemre került és az ő nevelése fontosabb volt nekem, mint a farmolás.

2

Akkor elmentem egy könyvtárba és kiakartam venni egy Ady fordítást, hogy megmutassam a fiaimnak milyen nagy kolto szuletett abban a kis erdelyi faluban, ahol a nagyapjuknak egy farmja volt.

El voltam huelve! Nemcsak, hogy semmi Ady forditas sem volt a könyvtárban, hanem meg csak a neve sem volt a világ nagy koltoi kozott megemlitve. Ekkor elhatároztam, hogy életnek hatralevo napjait arra szentelem, hogy a magyar irodalom jobb verseit, de különösen Adyt bemutatom az angol olvasoknak. Ne kerdezd, min mentem keresztül, ez megládná a level format többszoroson. Az eredmény egy csekely reszet magad is láttad és olvastad.

Közben elnem kellett. Eszembe jutott, hogy az apam nem akarta, hogy a fiai az eget nezzek, essik-e, vagy sem, és engem Bécsbe küldött a Kereskedelmi Akademiára. Well! Ki ad itten Amerikában egy állást egy 62 éves embernek, akinek egyetlen reference-je az, hogy egy jó farmer volt. En kaptam egyet (megint a szerencses veletlen által) és egy speditour cég felvett engem, mint egy clerk. Három nap múlva irodavezető lettem és állásban voltam ottan meg az idén márciusban. Soet, nincsen het, hogy ne hívnanak fel a telefonon tanácsokért és semmi komoly elhatározást nem tesznek a véleményem nélkül. Hat ez egy igen jó erzes. Azonkívül van több ügynevezett üzleti barátom, ezek egyikközzük Lajos egyik barátjának az unokája, akiknek kezelem a könyveleset és penzügyi dolgait.

De ezzel szemben meg igen jól tudok aludni. Ha leteszem a fejem, már alszom és a feleségemnek gondjai vannak, hogy vegyen ki engem az agybol úgy hajnali tíz óra tájban. A lelki ismeretem tiszta, mindanám magyarul; de én csupán azt mondom: azt hiszem egy szép életet éltem, ha újra kellene azt atelnem nem tennem maskepven; igyekeztem mindenkin segíteni, tudtommal nincsen ellensegem, de rengeteg barátom van. Az ellensegeim csupán az irodalmi (?) magyarok, akik mindent akarnak és semmit sem kapnak, akik azt sem tudják, hogy Mecs Laszlo nem érdemli meg a Nobel díjat (de Illyes Gyula sem!) és akik, ha megtanulják az angol nyelvet, sirni fognak, hogy milyen hatra van a magyar verseles az angol megett. Ötven évvel ezelott én pofozni tudtam volna, ha valaki ilyest mereszél allítani.

Ezek elorebocsátása után, több más magyarázattal is tartozom. Nekem szuksegem volt Dr. Boggsra, mert én soha életembe nem fogom megtanulni az angol preposíciók helyes használatát (de te sem!) B. nem volt egy "nagy" kolto, ambar több verset iskolás könyvek atvettek. Azt hiszem tíz even belül egy jó kolto lett volna belöle. Egy másik tanács adom Dr. Stafford egy elismert jó kolto, több díjat nyert eddig és nagyobbakat is foá elerni--ez az én véleményem többekkel egyetertöleg. De nekem szuksegem volt valakira, aki megtudja mondani, hogy angol-e az a mondat, amit én leírok. Nincs-e benne egy "foreign accent?" Erre nekünk magyaroknak igen nagy szuksegem van, mert az angol ritmus nem azonos a magyar ritmussal, soet a nyugati

ritmus megtanulása óta, kételkedem a magyar ritmusok helyességén. A magyar szavalja a verseket és a szavakat úgy hangsúlyozza, hogy az hízeleg az emberi fulnek. De nem az angol. Az angol nem szaval, hanem olvas verseket és így egy igen egyszerű szabályt állított fel a ritmusok korrektségét illetően:

A ritmusok csupán akkor helyesek, ha az ember a sorokat a köznapi beszéd természetes hangsúlyozása mellett folyékonyan olvasni tudja.

Egy igen egyszerű szabály, de it is very difficult to master it.

Mond, hány magyar verset tudsz-e docogás nélkül, folyékonyan olvasni? Próbáld meg s ekkor megfogod érteni ennek a szabálynak az értelmét. Miután én a magyar (spondaic) nyelvet beszéltem, honnet tudtam volna, hogyan kell olvasni ezt az angol szót: honest. Hon'est? vagy ho-hest? A magyar nyelvben ezt nem igen venni észre, de ha én kinyitok a szamára Londonban, vagy Parisban, ottan rögtön észreveszik, hogy én egy külföldi vagyok. És itten nem sokat segít, hogy az írógepem egy jó angol gyártmány. Nos ezért volt nekem Dr. Boggsra és a többi angol költőkre és tanároknak szüksegem, hogy megtanítsanak engem angolul olvasni (helyesen) és javítsak ki a hibákat különösen a preposíciók használatában. De ettől eltekintve nem hiszem, hogy az anthologia több, mint 35000 szavában több mint 50 szó van Dr. Boggsból. Ottan van legalább 150 vers, amit őe akkor látott először, amikor azok a nyomdába mentek.

Nezetem szerint Kirkconell nem kapott jó tanácsokat a magyar versek lefordítására. Még csak azt sem tudta, hogy a "te" szó egy perfect magyar idiom a második személyt illetően. Egy helyen észrevettem, hogy a "day" és "sun" szokat összecserélte, ami nem az őe hibája. A magyar nyelvet nem lehet könnyen megtanulni. De viszont őe sok szolgálatot tett a magyar verses irodalomnak és ha netalan egyszer vele összeköttesbe fogsz lépni, el sem tudod képzelni, hogy milyen onzetlen segítséggel fog a rendelkezésedre állani. De viszont én rengeteg sorokat tudnek tőle idézni, ahol a fordítás (?) elszorangu. Ket Petofi fordítása van, amit irigylek tőle. De a legfőbb érdeme abban van, hogy megmutatta, hogyan kell a trocheus verseket jambusra átvaltoztatni.

Ebben a dologban (és emiatt az Ady fordításokat illetően) nem tudok veled egyet érteni. Ha a 9 ~~szótagu~~ szótagu magyar sorokat (.-.-.-.-.-) negyütemes (.-.-.-.-) angol sorokra fordítod, az utem gyors; ha pedig ötütemes pentameterben (.-.-.-.-.-) adod vissza, a sor lelassul és unnepeles lesz és ezáltal a sorok elvesztik az eredeti zenet és zamatot. A Leda Aranysszobra versen több száz variációt készítettem; ezek közül igen sokat az angolok egy perfect angol versnek fogadtak volna el, de az én fülemben az eredeti utemek zummogtek és három évig tartott, míg az anthologiában közlt szöveget létrehoztam. De ezt is csak úgy tudtam elérni, hogy egy angol tanár tancsára feladtam a felteteles ~~próbat~~ ^{formát}, ami elrontotta volna az angol sorokat.

A mai levelem egyik mellekletében raakrok mutatni arra, hogy mit jelet a te tanacsod, amivel en teljesen egyet ertek egy gyakorlati példányban. Idemellekeltm Kirkconell verset, amit idezel (Csak egy ejszakara kuldjétek el oekt.) az en atirasomban. Elobcsatom, hogy en a Gyoni verset nem tartom olyan jonak, mint a Kirkconell forditását es a K. forditása an angoloknak itten hallatlanul tetszik es tetszett, s azt egy jo angol versnek tekintik.

Nem ertek veled egyet a rise-skies- rimeleset illetoleg. En, s az anglok is, egy jo rimnek tartjuk annak dacara is, hogy az anglok (30 evvel ezelott) meg igen szigoruak voltak a perfekt rimeket illetoleg es annak idejen conszonans rimeket ~~r~~-sz, m-m, d-t, b-p nem fogadtak el--ma mar elfogadjak, soet sokkal tavolabiakat is az angol nyelv rim-szegenyesege miatt. De ezzel szemben nezd meg a magyar rimeket. A magyarok minden elfogadnak, ha a maganhangzo rimek.

Szeretnem hallani a velemenyedat a forditásrol. En a K. forditást jonak tartom s csupan ket dolgot kifogásolnek:

- 1.) a tul szabatos fordításra nem volt szukseg,
- 2.) ugyancsak nem volt szukseg az archaic kifejezésekre.

Levelled tobbi része a jovo hetre marad.

Meleg baratsaggal es szeretettel

Károly Grosz

"Spoilings for a fight" egy perfect es szoros hasznalt angol ideom a "vitelkedok" szove. Itten K. kihagyta (es en is) a "paituskodo" szove leforditását, mert lehetett elhalgorni egy nevezetesen abban. En sem tudtam, pedig hetekig gondolkodtam rajta.

For Just One Night (Geza Achim Gyoni 1884-1917)

Send them along for just one bloody night

Your zealous heroes spoiling for a fight.

For just one bloody night:

They proudly hail "we never shall forget"

As over us death-engines sing duet,

As unseen mists of strangling fogbanks rise

And leaden swallows swoop across the skies.

Send them along for just one bloody night

Your moral preachers who are always right.

For just one bloody night:

When thundering the shells of shrapnel hit,

And bloody earth groans with her belly split;

When bursting bullets glitter sparks and flood

This ancient Vistula with human blood.

Send them along for just one bloody night

Your money lenders with their appetite.

For just one bloody night:

When in the midst of glowing rocket sheaves,

Crushed human bodies twirl around like leaves,

When on the crumbling earth the corpses fall,

Here ~~skeltons~~ blackened skeletons are all in all.

Send them along for just one bloody night

The unbeliever and the parasite.

For just one bloody night:

When hell's erupting burning jaws expand,

And blood is spattered on the trees and land,

When in the wind-torn tents death stifles life,
And dying soldiers sigh "my son...my wife!"

Send them along for just one bloody night
Your yelping patriots of speech and spite.
For just one bloody night:

When blinding shells of grenades burst and gleam
They may behold their faces in the stream,
And as it rolls the reeking Magyar gore
They may scream out in tears "my God, no more!"

Send them along for just one bloody night,
That they may call their mothers in their fright.
For just one bloody night:

That they may cower low in fear and cold
Repenting all their crimes so manifold,
That they may rend their shirts and beat their breasts
And shout "my Christ, what are Your coming tests?"

My Christ, what do You ask? How should I strive
That in this bloodbath I could yet survive?
And everyone alive,

Though in their pride they never recognized,
Would summon God and ask the help of Christ
Never again to witness such a sight--

Send them along for just one bloody night!

Based on the translation of W. Kirkconell
reworded by Joseph Grosz.

Grosz József műfordító

11. kötet

Levele

Bán Oszkárhoz

1968

nov. 25

és

Györfi Géza

"Bárák eszéjének"

angol fordítása

3 db levél